

содержание и реализую полный спектр принципов дидактики начальной школы. **Ключевые слова:** мультимедийные интерактивные технологии, учебно-воспитательный процесс, начальная школа.

liashenko O. The use of interactive multimedia technologies in educational process in primary school: from own experience

Annotation. The article describes the experience of primary school teachers and their using of interactive multimedia technologies in the educational process. That give teachers and students new opportunities and implementing a full range of didactic principles of primary school. **Keywords:** interactive multimedia technology, the educational process, primary school.

ІЛЬЧЕНКО А. В.,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова,
м. Київ

УДК 378:371.132

ПРОФЕСІЙНИЙ АРТИСТИЗМ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Постановка проблеми. Професія вчителя – одна з головних у сучасному світі. Від його зусиль, майстерності та компетенції залежить майбутнє суспільства. Учитель – це людина, яка більшу частину свого життя займається вихованням та навчанням.

Успішне вирішення завдань національного виховання безпосередньо пов'язане з удосконаленням підготовки учителів, їх професійної майстерності, ерудиції і культури. Жодна інша професія не ставить таких вимог до людини, як професія педагога, вчителя, вихователя. Учитель обов'язково має бути яскравою, неповторною особистістю, носієм загальнолюдських цінностей, глибоких і різноманітних знань, високої культури; прагнути до втілення в собі людського ідеалу.

Особливі професійні і суспільні функції учителя, необхідність бути завжди на виду у найоб'єктивніших суддів — своїх вихованців, зацікавлених батьків, широкої громадськості, які пред'являють підвищені вимоги до особистості учителя, його морального обличчя. Вимоги до вчителя – це імперативна система професійних якостей, що визначають успішність педагогічної діяльності. Практична педагогічна діяльність лише наполовину побудована на раціональних технологіях, друга її половина – мистецтво [5]. А це значить що учитель ХХІ століття має володіти артистичними здібностями, тобто бути артистичною особистістю.

Все це вимагає нового підходу до розгляду структури педагогічної майстерності, де поряд з «педагогічною творчістю» гуманістичної спрямованості, педагогічної компетентності, педагогічних здібностей та педагогічної техніки слід виокремити педагогічний артистизм. Таке розмежування є досить умовним, оскільки окремі елементи структури педагогічного артистизму педагога входять до перелічених компонентів педагогічної майстерності. Таким чином, поряд із «педагогічною майстерністю», «педагогічною творчістю», «артистизмом», «професійним артистизмом» з'являється категорічне поняття «педагогічний артистизм».

Педагогічний артистизм ще не отримав свого достатнього визначення в теоретичній літературі. Окреслена педагогічна проблема знаходиться на рівні обговорення в окремих наукових статтях та на рівні одиничних дисертаційних досліджень. У більшості тлумачних та педагогічних словниках це слово-поняття не представлено. Деякі науковці, хоча й відмічають схожість професій актора та педагога, використовують у педагогічній практиці засоби театральної педагогіки, але на ряду із цим вибірково підходять до використання театального тезаурусу.

Мета написання статті полягає в тому, щоб обґрунтувати доцільність формування педагогічного артистизму як професійної якості у майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін. Згідно з метою були визначені **завдання:** обґрунтувати сутність поняття «педагогічний артистизм»; розкрити особливості педагогічного артистизму як однієї з професійних навичок майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін; показати шляхи формування педагогічного артистизму в майбутніх учителів гуманітарних дисциплін.

Ми переконані, що ефективність педагогічної діяльності майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін буде залежати від рівня сформованості професійного артистизму як педагогічної якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з різноманітних аспектів проблеми формування артистизму вчителя відображено в роботах таких вітчизняних і зарубіжних дослідників: В.Ц. Абрамяна, М.М. Барахтяна, О.С. Булатової, Ж.В. Ваганової, Ю.П. Єлісовенка, І.А. Зязюна, М.О. Лазарєва, Н.М. Тарасевич та інших. У працях цих дослідників розпочато розробку проблеми використання здобутків театральної педагогіки у процесі підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності, запропоновані окремі методи формування цієї якості. Проте і до сьогодні проблема формування педагогічного артистизму майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін є недостатньо дослідженою і потребує ретельного вивчення.

Виклад основного матеріалу. Поняття «артистизм» походить від латинського слова *ars, artis* – «ремесло, мистецтво, наука, уміле володіння, майстерність» [2, 134]. Сучасні словники тлумачать даний феномен як «...тонку майстерність у мистецтві, віртуозність у роботі» [1, 136]; «...видатні здібності, художню обдарованість, особливе вміння тримати себе, витонченість манер, елегантність рухів тощо» [2, 234]. Отже, артистизм розглядають як видатні здібності, художню обдарованість та високу майстерність, віртуозність досягнуту в мистецтві чи в будь-якій іншій галузі.

У педагогіці визначення поняття педагогічний артистизм вельми неоднозначно. Так, В.І. Заг'язинський вважав, що артистизм – це особливий, проникливий стиль співтворчості вчителя і учня, орієнтований на розуміння і діалог один з одним; витончене й тонке мереживо створення живого почуття, знання і сенсу, що

народжуються «тут і зараз» [4]. Це здатність миттєво перемикається на нові ситуації, виступати в новому образі, вміння жити ідеями, які викладаються учням на уроці, жити щиро. Це багатство особистісних проявів, гра уяви, витонченість, натхненність.

Спираючись на фундаментальні дослідження О.С. Булатової, педагогічний артистизм ми розглядаємо як важливий компонент творчої індивідуальності педагога, який складає комплекс духовних і фізичних якостей, що одухотворяють зміст і організацію навчально-виховного процесу і сприяють впливу на внутрішній світ особистості вихованця, його розвиток і саморозвиток [3].

Науковець О.С. Булатова доповнює визначення артистизму, вказуючи, що це – не тільки здатність красиво, вражаюче, переконливо щось передати, це краса і багатство внутрішнього світу педагога, уміння вирішувати завдання, проєктувати майбутнє, представляючи його в образах, гармонійно поєднуючи логічне й естетичне. Артистизму не можна навчитися, прочитавши або запам'ятовши положення, що містяться в книгах. Для цього потрібно розвивати здібності і вміння, пов'язані з фантазією та інтуїцією, імпровізацією, технікою і виразністю мови і рухів, самопрезентацією, відкритістю [3].

Артистизм педагога виявляється і в тому, що він займає позицію учня, дивиться на світ його очима і піднімає його до освоєних ним думок, почуттів, стосунків, оцінок. Перевтілення в літературного героя особливо зближує вчителя з артистом. Співавтор багатьох уроків О.М. Ільїна театрознавець С.В. Мертенс пише: «Одну й ту ж тему можна давати з різноаспектними формулюваннями. Її можна давати і в різних внутрішніх станах, відповідних різним героям» [6].

Таким чином, вчителю за О.С. Булатовою має бути притаманний «артистизм як професійна якість» [3].

Р. Скульський і Д. Писарев зазначають, «що педагог творить «на людях»», тому «його діяльність близька до артистичної» [9]. Кан-Калик В.А. педагогічну імпровізацію називає «непідготовленою комунікацією», за допомогою якої викладач «оперативно й правильно оцінює ситуації і вчинки учнів без попереднього логічного обмірковування» [8]. Імпровізація властива педагогам, налаштованим на творчу співпрацю з учнями, адже вона «набуває принципового значення, оскільки неможливо запрограмувати всі варіанти спілкування».

На думку В.М. Харкіна, «вчитель, який починає імпровізувати з домашньою заготовкою, раніше чи пізніше набуває здатності імпровізувати й без такої» [10]. Тому педагогічній імпровізації потрібно вчитися й продумувати її.

Таким чином, лише педагог з якостями артистичної особистості, тобто з багатством особистісних проявів і природністю, свободою, красою і витонченістю рішень може самоствердитися в досвіді студентів, сформувавши мотиваційно-ціннісне ставлення до змісту освіти і передати їм досвід попередніх поколінь відповідними засобами.

Слідом за І.Ф. Ісаєвим [7, 77] виділимо чотири рівні сформованості педагогічного артистизму.

Адаптивний рівень педагогічного артистизму характеризується наявністю фізіологічних і психологічних задатків. Професійно-педагогічна діяльність будується за заздалегідь відпрацьованою схемою без використання творчості. Викладачі, що знаходяться на цьому рівні, не проявляють активності в плані професійно-педагогічного творчого самобутнього артистизму, фасцинація здійснюється за необхідності, або взагалі відкидається.

Репродуктивний рівень припускає схильність до сталого ціннісного відношення до педагогічної реальності: педагог більш високо оцінює роль педагогічного артистизму, внутрішнє налаштування на творчість нестабільне, обмежується відтворюючою діяльністю. При даному рівні розвитку педагогічного артистизму успішно вирішуються завдання педагогічного спілкування. Педагог усвідомлює необхідність підвищення рівня педагогічного артистизму.

Евристичний рівень прояви педагогічного артистизму характеризується добре розвиненими спостережливістю і увагою, творчої самобутністю, оригінальністю думки, виразністю і заразливістю, умінням збиратися в потрібний момент, організовувати свою волю і психіку, здатністю до перевтілення, чарівністю і переконливістю. На даному рівні педагогічний артистизм проявляється у здатності втілювати думку і переживання в образі, поведінці, слові.

Креативний рівень характеризується високим ступенем результативності педагогічного артистизму, мобільністю психолого-педагогічних знань, духовністю змісту професійно-педагогічної діяльності, впевненості в собі, дипломатії у відносинах з людьми, прагнення до співпраці, чуйності, емпатії, емоційної реактивності, адаптивності, відкритості (вільне вираження почуттів, відсутність маски), гнучкості (легке вирішення виникаючих проблем).

Таким чином, оволодіння професією вчителя передбачає формування, виховання та розвиток емоційності, інтуїції, емпатії, уваги, спостережливості, здатності до імпровізації та інших властивостей і якостей, що лежать в основі педагогічного артистизму, як однієї їх характеристик професійної культури педагога.

Процес формування педагогічного артистизму доцільно здійснювати шляхом застосування методів театральної педагогіки (елементи системи К. Станіславського, Л. Курбаса, М. Чехова, драгогерменевтики); драматизації (ігрове спілкування у педагогічних ситуаціях з метою формування у студентів необхідних професійних вмінь і навичок), лекційних і практичних занять, літературних творів; ігрових методів (вправи, тренінги, етюди, драматичні дійства), реалізованих у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін «Основи педагогічної майстерності», «Основи педагогічної творчості», «Тренінг професійно-педагогічної компетентності», «Інноваційні педагогічні технології», під час практики та у позанавчальній діяльності (студентський театр, драматичний гурток, дискусії, конференції, присвячені педагогічним проблемам тощо).

З метою вдосконалення процесу формування педагогічного артистизму майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін у вищих закладах освіти, ми висувасмо ряд таких пропозицій.

По-перше, ми вважаємо, що доцільно було б у ВНЗ збільшити кількість годин на практичні заняття з вищезазначених психолого-педагогічних дисциплін, що надасть змогу студентам виробити артистичні вміння і навички, необхідні в майбутній педагогічній діяльності.

По-друге, ми пропонуємо викладачам, які читають зазначені вище психолого-педагогічні дисципліни надавати більше можливості студентам самим проводити на заняттях деякі елементи тренінгів, ігрових методик, вправ тощо, що сприятиме формуванню та прояву педагогічного артистизму як складника професійно-педагогічної компетентності у майбутніх вчителів гуманітарних дисциплін.

По-третє, необхідно якнайбільше створювати у ВЗО студентських театрів, драматичних гуртків, гуртків творчої самодіяльності тощо, із обов'язковим залученням студентів до їх відвідування. Це дозволить їм проявити весь арсенал своїх акторських та артистичних здібностей і забезпечить їх подальший розвиток.

По-четверте, на наш погляд, краще було б задавати студентам побільше творчих домашніх завдань, а не класичних (есе, реферат). Це мотивуватиме студентів до навчання та надасть змогу проявити весь свій творчий потенціал.

По-п'яте, необхідно забезпечувати відвідування та участь студентів у конференціях присвячених педагогічній проблематиці. Це надасть змогу студентам почути думки різних викладачів, дізнатись щось нове та висловити власну точку зору.

Висновки. Підсумовуючи висловлене зазначимо що, процес формування педагогічного артистизму як професійної якості у майбутніх вчителів гуманітарних дисциплін буде ефективним за умови впровадження у навчальний процес вищих закладів освіти вищезгаданих компонентів технологій навчання. Саме це дозволить майбутнім учителям гуманітарних дисциплін створити власну методику та виробити індивідуальний стиль викладання властивий лише їм.

Література

1. Артистизм // Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов / Под. Ред. Н.Ю. Шведовой. – 22-е изд., стер. – М.: Рус. яз., 1990. – С. 36.
2. Артистизм // Словарь современного русского литературного языка: В 20 т. / АН СССР. Ин-т рус. яз.; Гл. ред. К.С. Горбачевич. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Рус. яз. – Т. 1: А-Б. – 1991. – С. 234.
3. Булатова О.С. Педагогический артистизм: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / О.С. Булатова – М.: Академия, 2001. – 240 с.
4. Загв'язинський В.І. Педагогічна творчість учителя / В. І. Загв'язинський // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність [укл. Н. В. Гузій]. – К.: ВІПОЛ, 2000. – С. 13-20.
5. Зайченко І.В. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. педагогічних навч. закл. – [2-е вид.] / І.В.Зайченко. – К.: Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
6. Ильин Е.Н. Путь к ученику / Е.Н. Ильин. – М., Просвещение, 1988.
7. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учебное пособие для студентов вузов / И.Ф. Исаев – М.: Академия, 2004. – 208 с.
8. Кан-Калик В.А. Вчителю про педагогічне спілкування / В. А. Кан-Калик // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність; [укл. Н. В. Гузій]. – К.: ВІПОЛ, 2000. – С. 129.
9. Скульський Р.П. Навчатися бути вчителем / Р.П. Скульський // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність [укл. Н.В. Гузій]. – К.: ВІПОЛ, 2000. – С. 86.
10. Харкін В.М. Педагогічна імпровізація: теорія і методика / В.М. Харкін // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність [укл. Н.В. Гузій]. – К.: ВІПОЛ, 2000. – С. 159.

Ильченко А.В. Професійний артистизм в педагогічній підготовці майбутніх учителів гуманітарних дисциплін

Анотація. Стаття присвячена обґрунтуванню доцільності формування педагогічного артистизму як педагогічної якості у майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін. У даній роботі оцінюється поняття «педагогічний артистизм» як важлива складова особистості сучасного вчителя гуманітарних дисциплін. Розкрито особливості педагогічного артистизму як однієї з професійних навичок майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін. Представлено опис рівнів сформованості педагогічного артистизму. Показано шляхи формування педагогічного артистизму в педагогічній підготовці майбутнього вчителя гуманітарних дисциплін. Висунуто пропозиції щодо удосконалення процесу формування педагогічного артистизму в професійній підготовці майбутніх учителів гуманітарних дисциплін. **Ключові слова:** артистизм, професійний артистизм, педагогічний артистизм, формування педагогічного артистизму.

Ильченко А.В. Профессиональный артистизм в педагогической подготовке будущих учителей гуманитарных дисциплин

Анотация. Статья посвящена обоснованию целесообразности формирования профессионального артистизма как педагогического качества у будущего учителя гуманитарных дисциплин. В данной работе оценивается понятие «педагогический артистизм» как важная составляющая личности современного учителя гуманитарных дисциплин. Раскрыты особенности педагогического артистизма как одной из профессиональных навыков будущего учителя гуманитарных дисциплин. Представлено описание уровней сформированности педагогического артистизма. Показаны пути формирования педагогического артистизма в педагогической подготовке будущего учителя гуманитарных дисциплин. Выдвинуты предложения по совершенствованию процесса формирования педагогического артистизма в профессиональной подготовке будущих учителей гуманитарных

дисциплін. **Ключевые слова:** артистизм, профессиональный артистизм, педагогический артистизм, формирование педагогического артистизма.

Ilichenko A. Professional artistry in the pedagogical training of future teachers of humanitarian disciplines

Annotation. The article is devoted to substantiation of expediency of formation of professional artistry as a pedagogical quality of the future teacher of the Humanities. In this paper assesses the concept of "pedagogical artistry" as an important component of the identity of the modern teachers of the Humanities. The features of «pedagogical artistry» are exposed as one of professional skills of future teacher of Humanities. Description of levels of formed of pedagogical artistry is presented. The ways of forming of pedagogical artistry are shown in pedagogical preparation of future teacher of Humanities. Advanced suggestions for improving the process of formation of teaching artistry in the professional training of future teachers of the Humanities. **Key words:** artistry, professional artistry, pedagogical artistry, formation of pedagogical artistry.

КІТ Г. Г.,

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця

УДК 378.016 : 37.013

МЕТОДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ «ДИДАКТИКА» В КОНТЕКСТІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ ДО ВИКЛАДАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

Реформування освіти в Україні зумовило впровадження багаторівневої системи підготовки педагогічних кадрів і актуалізувало підготовку фахівців магістерського рівня, які визначатимуть стратегію і тактику вищої педагогічної освіти уже в найближчий час. Особливої ваги набуває, як зазначено в Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття), "...підготовка нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня" (6, с. 7-8).

Студенти магістратури спеціальності 8.01010201 "Початкова освіта", готуючись до проведення науково-дослідної роботи, організаційно-управлінської діяльності в різних ланках системи початкової освіти, ведуть і наполегливу підготовку до роботи асистента, викладача вищого навчального закладу. З огляду на специфіку обраної спеціальності, студенти готуються до викладання комплексу педагогічних дисциплін, зокрема таких, як "Вступ до спеціальності", "Основи педагогіки", "Історія педагогіки", "Дидактика", "Теорія та методика виховання", "Педагогічна майстерність", "Основи наукових досліджень", "Педагогічні технології у початковій школі", "Організація і управління у початковій освіті", "Основи інклюзивної педагогіки", методик навчання освітніх галузей у школі I ступеня. Їх підготовка обумовлена цілісністю і комплексним характером навчальних дисциплін відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки магістрів даної спеціальності, серед яких особливе місце належить таким дисциплінам, як "Методика викладання педагогічних дисциплін" та "Основи викладання методик початкової освіти у ВНЗ".

У процесі освоєння методики викладання педагогічних дисциплін студенти магістратури актуалізують знання з вищезазначених педагогічних дисциплін, розглядають методичні аспекти їх викладання, формують власну професійну позицію викладача вищого закладу освіти.

Метою даної статті є розкриття теоретико-методичних засад підготовки студентів магістратури до викладання майбутнім учителям початкових класів предмету "Дидактика", представлення алгоритму роботи зі студентами по освоєнню дидактичної теорії і практики.

Як правило, цілісній характеристиці дисципліни відводиться одне, здебільшого практичне заняття. Його мету можна визначити наступним чином:

- актуалізувати знання студентів магістратури з дидактики; показати місце дидактики в системі педагогічних дисциплін, професійно-педагогічній підготовці вчителя початкових класів; розкрити методичні аспекти освоєння студентами дидактичної теорії і практики;
- розвивати у майбутніх викладачів педагогічне мислення, інтерес до вивчення теорії і практики навчання;
- виховувати любов до обраної професії, шанобливе ставлення до студентів, бажання підвищувати свій професійно-педагогічний рівень.

Робота на занятті може здійснюватись за таким планом:

1. Місце дидактики в системі професійно-педагогічної підготовки вчителя початкових класів.

Змістове наповнення курсу.

2. Методичні засади засвоєння студентами теорії і практики навчання.
3. Специфіка дисципліни, її основні методологічні ідеї.

Щоб дати якомога повнішу характеристику даної навчальної дисципліни, необхідно з'ясувати:

- місце дисципліни в освітньо-професійній програмі, навчальних планах підготовки вчителя початкових класів;
- зміст дисципліни в цілому (на основі аналізу навчальних і робочих програм);
- міжпредметні зв'язки дидактики з іншими дисциплінами;
- методи і форми освоєння студентами дидактичної теорії і практики;
- особливості оцінювання навчальних досягнень студентів, специфіки КМСН в контексті освоєння даного предмету;